

TOMAS SODEIKA

Vilniaus universitetas, Lietuva
Vilnius university, Lithuania

APIE FILOSOFINĘ PRAKTIKĄ¹

On Philosophical Practice

SUMMARY

Philosophical practice is gradually becoming a recognized branch of philosophical disciplines. In many countries associations of philosophical practitioners are created, and the number of clients using such services increases. If we take advantage of the statement of the pioneer of philosophical practice, Gerd B. Achenbach, a philosophical practitioner is a specialist in a non-speciality: his visitor is understood not as an example of any theoretical construct, but as absolutely unique human being. A feature of philosophical practice, in contrast to academic philosophy, is that it should be guided by the problems that are relevant according to the state of the client. The philosophical practice is based on the ontological principles of existential philosophy which allow for the deepest impact in the structure of the person. On the other side, this practice requires the usage of philosophical categories, through which the client realizes his worldview problems.

SANTRAUKA

Filosofinė praktika pamažu tampa pripažinta savarankiška filosofijos šaka. Daugelyje šalių įkurtos filosofų-praktikų asociacijos ir nemažas skaičius klientų kreipiasi į juos pagalbos. Filosofinės praktikos pradininko Gerdo B. Achenbacho žodžiais tariant, praktikuojantis filosofas yra „nespecializuotas specialistas“, kuris traktuoja klientą ne kaip kokios nors teorinės konstrukcijos „atskirą atvejį“, o kaip absoliučiai unikalią žmogišką būtybę. Kitaip nei tradicinė akademinė filosofija, filosofinė praktika orientuota pirmiausia į tas temas bei problemas, kurios yra reikšmingos kliento būklės požiūriu. Filosofinės praktikos pagrindą sudaro egzistencinės filosofijos priemonėmis plėtojama ontologija, leidžianti giliau įsiskverbti į asmens struktūrą. Kita vertus, ši praktika grindžiama filosofinėmis sąvokomis, kurios nuskaidrina kliento savivoką ir leidžia aiškiau artikuliuoti kliento pasaulėžiūrinės problemas.

RAKTAŽODŽIAI: filosofinė praktika, teorinė filosofija, praktinė filosofija, oralumas, raštingumas.

KEY WORDS: philosophical practice, theoretical philosophy, practical philosophy, orality, literacy.

TEORINĖ IR PRAKTINĖ FILOSOFIJA

XX a. devintajame dešimtmetyje vokiečių filosofas Gerdas B. Achenbachas inicijavo naują filosofavimo formą, kurią pavadino „filosofine praktika“ (*Philosophische Praxis*). Toks pavadinimas daugeliui gali skambėti kaip oksimoronas. Iš tiesų, juk esame įpratę filosofiją laikyti išskirtinai *teorine* disciplina, kuri su praktika neturi nieko bendra. Vis dėlto derėtų prisiminti, kad „dar nuo Aristotelio laikų“ filosofinės disciplinos skirstomos į „teorines“ ir „praktines“. Šio skirstymo pagrindą sudaro žmogaus gyvenimo formų skyrimas. Aristotelis skiria tris tokias formas (βίαι) – malonumo siekiančio gyvenimo (βίος ἀπολαυστικός), politinio gyvenimo (βίος πολιτικός) ir teorinio gyvenimo (βίος θεωρητικός). Pirmojoje *Nikomacho etikos* knygoje skaitome:

Atrodo, kad dauguma žmonių – ir tai yra patys menkiausi žmonės – ne be pagrindo gėrį ir laimę supranta taip, kaip įprasta kasdieniniame gyvenime ir laime laiko malonumą. Todėl jie mėgsta gyvenimą, kupiną malonumų. Mat yra trys pagrindiniai gyvenimo būdai: ką tik mūsų minėtasis gyvenimas, gyvenimas tarnaujant valstybei ir filosofo gyvenimas. Dauguma žmonių yra vergiškos prigimties – jie pasirenka gyvulių gyvenimą (Aristotelis 1990: 66–67).

Tuo būdu „teorinis gyvenimas“ (βίος θεωρητικός) išskiriamas kaip aukščiausia gyvenimo forma, priešinama „politiniam gyvenimui“ (βίος πολιτικός) ir „malonumo gyvenimui“ (βίος ἀπολαυστικός). Kaip tokio išskyrimo pagrindą Aristotelis nurodo tai, kad „jeigu protas, palyginus su žmogumi, yra dieviškas, tai ir protui paklūstantis gyvenimas, pa-

lyginti su žmogaus gyvenimu, yra dieviškas“ (Aristotelis 1990: 264). Sykiu jis yra įsitikinęs, kad būtent θεωρία yra gyvenimo forma, kuri suteikia žmogui aukščiausią laimę. *Metafizikos* XII knygoje tokį savo įsitikinimą Aristotelis bando pagrįsti remdamasis išvalga, jog dieviškojo prado tobulybė (τελειότης) glūdi tame, kad šis pradas yra ne kas kita kaip tik νόησις νοήσεως, t. y. savojo mąstymo mąstymas (Met. XII, 9, 1074 b 33ff.; 1075 a 10). Kaip tik tokia „autarkiška“ veikla, anot Aristotelio, yra „maloniausia ir geriausia“ (ή θεωρία τὸ ἥδιστον καὶ ἄριστον), t. y. suteikia didžiausią laimę.

Aristotelis pripažįsta, kad žmogui tokia tobulybė nėra būdinga, tad žmogaus gyvenimas negali būti vien „teorinis“, tačiau pabrėžia, kad gyvendamas žmogus gali ir privalo siekti „kiek tai įmanoma <...> pakilti iki nemirtingumo (ἀθάνατιζέειν) ir daryti viską, kad mūsų gyvenimas būtų tvarkomas remiantis tuo, kas mumyse yra aukščiausia“ (Aristotelis 1990: 254–265). Tačiau kaip tą „kilimą iki nemirtingumo“ žmogus turėtų įgyvendinti savo konkrečiame gyvenime? Nesunku pastebėti, kad patys šie Aristotelio samprotavimai apie „teorinės gyvenimo formos“ absoliučią vertę yra „teorija“. Tad gali kilti mintis, jog atidžiai ir daug kartų skaitydami *corpus aristotelicum*, t. y. tuo būdu savotiškai pasinerdami į aristotelinį „teorizavimą“, mes vis labiau tapsime „teoretikais“ ir šitaip „kiek tai įmanoma kilsime iki nemirtingumo“, vis intensyviau išgyvendami palaimos būseną, panašią į dieviškosios esybės laimę. Žinoma, pabandyti galima, tik vargu ar kas nors iš to išeis. Šios nesėkmės priežastis

atrasti nėra sunku. Juk tai, ką randame Aristotelio tekstuose, yra ne aukščiausia laimę teikianti θεωρία, o tik meta-teorija, kuri geriausiu atveju aprašo tik tos laimę suteikiančios gyvenimo formos „galimybės sąlygas“. Tad jokia *corpus aristotelicum* lektūra pati savaime laimės nesuteikia ir nesuteiks. Ir taip yra ne todėl, kad pripažindamas, jog žmogui aukščiausia laimę teikia „teorinis gyvenimo būdas“, Aristotelis suklydo. Klystame greičiau mes,

Aristotelio skaitytojai. Mūsų klaida yra ta, kad nepajėgiame skirti dviejų sąvokų – to, ką turi omenyje Aristotelis, sakydamas θεωρία, ir to, ką mes esame įpratinti vadinti „teorija“. Aristotelio θεωρία yra visiškai konkreti *gyvenimo veikla*, o ne vien samprotavimas apie tai, kokios yra palaimos būsenos pasiekimo „galimybės sąlygos“. Kitaip sakant, aukščiausią palaimą θεωρία žmogui gali suteikti tik tada, kai ji taps *praktika*.

THEORIA CUM PRAXI?

Gali kilti mintis, kad čia galėtų padėti „praktinė filosofija“ kaip „praktikos teorija“. Tačiau čia vėl susiduriame su nemenku keblumu, kylančiu iš to, kad šioje teorijoje turime reikalą su bendromis, abstrakčiomis sąvokomis, o praktika visuomet yra konkretus vyksmas. Šiek tiek pasigilinę į Aristotelio filosofijos „praktinę“ dalį, nesunkiai pastebėsime, jog jis pats puikiai suvokia šį keblumą. Jo išplėtotą dorybių koncepciją galima traktuoti kaip savotišką laimingo gyvenimo „instrukciją“ arba savotišką „laimės technologiją“. Šios „technologijos“ pagrindą sudaro požiūris, pagal kurį norėdami būti dorybingi, dorybę lengviausiai galime atrasti ieškodami „aukso vidurio“ tarp dviejų ydų:

dorybė yra nuostata, kurią galima laisvai pasirinkti, tai – surastas vidurys mūsų atžvilgiu, o tą vidurį protas apibrėžia taip, kaip apibrėžia protingas žmogus. Tas vidurys yra tarp dviejų ydų – pertekliaus ir stokos; be to, tos dvi ydos išgyvenimuose ir veiksmuose arba nepasiekia reikiamo saiko, arba jį viršija, o dorybė vidurį ir suranda, ir pasirenka (Aristotelis 1990: 92).

Naiviam Aristotelio skaitytojui gali atrodyti, kad rasti tą „aukso vidurį“ nėra sunku. Tarsi nujausdamas tokio naivumo galimybę Aristotelis perspėja:

Tačiau tai sunku padaryti, ypač atskirais atvejais. Juk nelengva nustatyti, kaip reikia pykti, ant ko pykti, dėl ko pykti ir ar ilgai pykti, nes mes patys kartais giriame tuos, kuriems stinga piktumo, ir vadiname ramiais, o kartais tuos, kurie įsikarščiuoja, vadiname vyriškais. Bet mes peikiame ne tuos, kurie truputį nukrypsta nuo to, kas gera, į pertekliaus ar stokos pusę, o tik tuos, kurie smarkiai nukrypstą, nes tokia yda nelieka nepastebima. Sunku apibrėžti, ką kiek reikia peikti, – panašiai kaip ir kitus dalykus, vertinamus nuojauta. Tai vis atskiri atvejai, ir apie juos sprendžiama vadovaujantis nuojauta (Aristotelis 1990: 98).

Nesunku pastebėti, kad problema kyla dėl to, jog *teorijos plotmėje* tiek dorybės (narsa, nuosaikumas, gerumas ir t. t.), tiek ydos (baimė, išūlumas, pyktis ir t. t.) pasirodo vien kaip abstrakčios sąvokos, o konkretus žmogus, kuris, egzistuodamas kaip konkretus individas, ieško visiškai konkretaus atsakymo į klausimą

„ką privalau daryti?“, turi atrasti tų abstrakčių sąvokų atitikmenis konkrečioje tikrovėje.

Grynojo mąstymo plotmėje besiskleidžiančius teorinius samprotavimus apie tai, kaip žmogui gyventi, galima būtų palyginti su geografijos žemėlapiu. Žemėlapis turėtų padėti keliautojui susiorientuoti konkrečioje vietovėje ir nepasi-

klysti, tačiau taip nutinka ne visuomet. Vienas iš gausaus būrio Sørenio Kierkegaard'o pseudonimų Johannes Climacus šmaikščiai apibendrina: „gyventi vadovaujantis grynuoju mąstymu yra panašu, kaip kad keliauti po Daniją, orientuojantis pagal mažą visos Europos žemėlapi, kuriame Danija yra rašomosios plunksnos dydžio“ (Kierkegaard 1962: 17).

FILOSOFIJA IR RAŠTAS

Ar tad turėtume manyti, kad atotrūkis tarp abstrakcijos ir konkretybės (atitinkamai: tarp teorijos ir praktikos) yra neįveikiama neišvengiamybė, savotiškas ontologinis *a priori*? Panašu, kad ne. Panašu, kad čia turime reikalą su padariniu tam tikro radikalaus pokyčio, kuris Vakarų kultūroje įvyko beveik tuo pačiu metu, kai atsirado ir filosofija, – su padariniu to, kad graikai išrado ir pradėjo vartoti fonetinį raštą. Nederėtų pamiršti, kad Aristotelis gyveno tais laikais, kai išsilavinusio graiko (juo labiau – filosofo) skiriamuoju bruožu jau buvo laikomas rašto išmanymas (τέχνη γραμματική). *Esame įpratę rašytinį tekstą laikyti vien savotiška pakuote, kuria galime be vargo pasinaudoti, kai norime savo mintis išsaugoti ar/ir perteikti kitiems. Tačiau iš tikro raštas yra šis tas daugiau, nei vien pagalbinė priemonė, sukurta tam, kad galima būtų efektyviau kaupti, saugoti ir platinti „informaciją“.* Iškilus senosios graikų kultūros tyrinėtojas Ericas A. Havelockas, tyrinėdamas tai, ką jis pats įvardijo kaip „raštingumo revoliuciją Graikijoje“, priėjo prie išvados, kad „graikų abėcėlės išradimas <...> yra žmonijos kultūros įvykis, kurio reikšmės dar nepajėgiame iki galo įsisąmoninti.

Jis atskiria visas pre-graikiškąsias civilizacijas (*pre-Greek civilisations*) nuo post-graikiškųjų (*post-Greek*)“ (Havelock 1982: 185). Remiantis archeologiniais tyrinėjimais galima teigti, kad fonetinę abėcėlę graikai išrado maždaug VIII a. pr. Kr. Anot Havelocko, žmonės, gyvenę anksčiau, nei tai įvyko, mąstė ir suvokė pasaulį kitaip, nei tai daro jų raštingi ainiai. Archajiniu graikų kultūros raidos laikotarpiu giedotų herojinių giesmių (vėliau apiformintų kaip Homerui priskiriamos epinės poemos *Iliada* ir *Odisėja*) tekstų struktūros būdingas bruožas yra tai, kad sąsajų tarp atskirų prasmės vienetų pagrindą čia sudaro asociacijos bei temporalinė seka. O filosofų, jau vartojusių fonetinį raštą, tekstuose minties plėtotę lemia priežastiniai ryšiai bei perėjimai nuo atskirybės prie visuotinybės, tikrovę pirmiausia stengiamasi mąstyti kaip visumą. Havelockas parodė, kad IV a. pr. Kr. graikų filosofų tekstų sintaksė atspindi būtent tokią prasminės visumos organizaciją. Abstrakčias sąvokas žymintys daiktavardžiai čia tampa vyraujančiu leksikos elementu ir tuo būdu konkretybė subordinuojama abstrakčioms idėjoms.

Visiškai kitaip yra oralinėse kultūrose. Čia neaptinkame tokių universalijų kaip kauzalumas, abstrakcija, objektiškumas ar kritinės distancijos mąstomo dalyko atžvilgiu. Aoidų giedamų giesmių apie Trojos apgultį ar Odisėjo kelionę į gimtąją Itakę klausytojai visiškai pasinerdavo į pasakojimo turinį, nes gyvas žodis turi maginę galią „kerėti (ἐπαείδω)“ (Phaedo 77e, 114d) klausytojus ir tuo būdu perkeisti jų sąmonę bei savimonę. Havelockas parodė, kad oralinių kultūrų žmogus suvokia save ne kaip nuo aplinkos atskirtą ir su ja susipriešinusį Aš, o veikiau kaip organišką pasaulio visumos dalį. Kaip tik todėl dorovės principų ir socialinių normų implementacija oralinėse kultūrose yra nepalyginti efektyvesnė nei kultūrose, kurių pagrindą sudaro raštas.

Tęsdamas Havelocko tyrinėjimus Walteris J. Ongas išryškino oralinėms kultūroms būdingą specifinį tikrovės suvokimo artikuliacijos būdą – tai, kad oralinėse kultūrose visas žinojimas struktūruojamas neatsiejant jo nuo aktualiai išgyvenamos patirties. Ongas rėmėsi psichologo Aleksandro Lurijos empiriniais tyrimais, kuriuos jis su grupe kolegų 1931–1932 m. atliko Vidurinėje Azijoje (Лурья 1974). Lurija nustatė, kad neraštingi tiriamieji nesinaudojo abstrakcijos ir klasifikacijos procedūromis. Mąstymą abstrakčiomis kategorijomis jie laiko nereikšmingu, trivialiu ir nepasitiki išvadomis, gautomis remiantis vien formaliais ryšiais tarp sąvokų.

Visa tai leidžia drąsiai teigti, kad abstrakčios kategorijos, formalios loginės mąstymo schemas, apibrėžimai ar skaidančios savianalizės yra rašto suformuo-

to mąstymo padariniai. Kitaip nei abstrahuojantys ir izoliuojantys rašto kultūrų gyventojai, oralinių kultūrų žmogus gyvena pasaulyje, kurio egzistavimas neatšiejamas nuo intersubjektyvumo ir visu- miškumo. Oralinis žodis, pabrėžia Ongas,

niekad neegzistuoja vien verbaliniame kontekste, kaip kad rašytinis žodis. Sakiniai žodžiai visuomet yra visuminės, egzistencinės situacijos, kuriai priklauso ir žmogaus kūnas, modifikacijos. Kūno judesiai, lydintys įprastą vokalizaciją oralinėje komunikacijoje, nėra vien atsitiktiniai ar dirbtiniai. Jie yra natūralūs ir net būtini. Oralinėje verbalizacijoje (ypač viešojoje) pasirodantis visiškas nejudrumas pats yra galingas gestas (Ong 2012: 67).

Tų žodžių neįmanoma adekvačiai suprasti grynai verbalinių sąsajų kontekste. Jie visuomet susiję su konkrečiu dalyvavimu konkrečioje situacijoje vykstančiame gyvame pokalbyje. Šiame kontekste neįmanoma neprisiminti Sokrato, kurį Martinas Heideggeris pavadino „gryniausiu Vakarų mąstytoju“, nes „jis nieko nerašė“ (Heidegger 2002: 20). Platono *Faidre* Sokratas rašto prigimtį aiškina šitaip:

Raštas, Faidrai, turi kažką siaubinga, kuo jis iš tiesų yra panašus į tapybą – mat jos palikuonys stovi kaip gyvi, o jei jų ko nors paklaustumei, jie labai iškilingai tyli. Taip pat esti ir su [užrašytomis] kalbomis: galėtum pamanyti, kad jos šneka ką nors suvokdamos, bet jei tik kas jų paklausia apie ką nors iš to, ką jos pasakoja, norėdamas pasimokyti, jos nuolat nurodo kažką viena ir visuomet tą pat (Platonas 1995: 89).

Kadangi raštas kaip žinojimo medija atsieja mus nuo gyvos patirties ir tiesioginės komunikacijos, tai ir žinojimas, ku-

rį įgyjame skaitydami, nebėra žinojimas, relevantiškas gyvenimo praktikos atžvilgiu, o yra vien „nuskaitytas“, grynai „teo-

rinis“ žinojimas. Suteikdamas galimybę efektyviau „kaupti informaciją“, raštas paaukoja žinių kokybę dėl jų kiekybės.

FILOSOFINĖ PRAKTIKA

Šiame kontekste filosofinę praktiką galima laikyti pastanga jei ne įveikti, tai bent kompensuoti atsiradusį filosofinės teorijos atotrūkį nuo gyvenimo praktikos. Filosofinės praktikos *praktinis* pobūdis pirmiausia išryškėja, kai atkreipiame dėmesį į tai, kad forma, kurią šiuo atveju įgyja pats filosofavimas, yra nebe tradicinei teorijai būdingas rašytinis tekstas, o gyvas dialogas, t. y. nebe kultūriniam vartojimui paruoštas gatavas minties produktas, o čia ir dabar vykstantis spontaniškas pokalbis „akis į akį“. Todėl lemiamą reikšmę čia įgyja nebe diskurso elementų loginis rišlumas bei pagrįstumas, o tokie momentai kaip filosofinio diskurso performatyvumas ir interaktyvumas, realizuojamas iš anksto nenumatomoje ir planingai nekontroliuojamoje, kontingentiškoje situacijoje.

Filosofavimas čia prasideda ne nuo filosofinės tradicijos suformuotų ir suformuluotų problemų apžvalgos, t. y. ne nuo „knyginės išminties“ studijavimo, o nuo visiškai konkretaus atvejo – nuo to, jog „žmogus iš gatvės“ kreipiasi į filosofą prašydamas pagalbos, nes jaučia, kad jam nėra gera gyventi šiame pasaulyje. Aptardamas motyvus, kurie paskatina žmogų „ryžtis ieškoti intensyvaus pokalbio su filosofu“, Achenbachas pažymi, kad „paprastai tai būna įvairūs nusivylimai, nenumatytos ar nelauktos patirtys, konfliktai su kitais žmonėmis, likimo smūgiai, lūkesčių žlugimas, įkyriai sle-

giančios arba tiesiog nuobodžios gyvenimo situacijos“ (Achenbach 2010: 10).

Praktikuojantis filosofas turi reikala su žmogumi, kuris kreipiasi į jį ne tuščio smalsumo vedamas, o skatinamas gilesnės, egzistencinės reikmės. Tai žmogus, kuris ateina pas filosofą atsinešdamas savo egzistencines problemas, kreipiasi dėl to, kad paprastai sakant, savaime gyvenamame pasaulyje nesijaučia gerai. Tad jo susidomėjimas filosofija kyla ne tiek iš nuostabos ar abejonės, kiek iš to, ką Karlas Jaspersas pavadino „ribinių situacijų patirtimi“ (Jaspers 1989: 29).

Maža to, dažniausiai šis diskomfortas išgyvenamas juo intensyviau jau vien dėl to, kad žmogus jaučiasi nepajėgiąs iki galo suvokti ir išsakyti, ką jis iš tikro jaučia. Achenbacho žodžiais tariant, žmonės „ieško filosofinės praktikos, nes nori suprasti ir būti suprasti. O tai, kas juos skatina, yra ne tiek Kanto klausimas „Ką privalau daryti?“, kiek greičiau Montaigne'io klausimas: „Ką gi aš iš tikro darau?“ (Achenbach 2010: 13)

Filosofinė praktika taikoma tais atvejais, kai žmogui neįmanoma padėti vien patariant, kaip jis turėtų elgtis, ką turėtų savo gyvenime keisti ir pan. Visa tokia „informacija“ ir patarimai yra vertingi tik tol, kol tenka spręsti problemas, kurias įmanoma fiksuoti abstrakčiomis sąvokomis. *Egzistencinėms* problemoms reikia visiškai kitos prieigos. Tai jau nebe „žinojimo“, o greičiau „išminties“

sritis. Todėl visi filosofinės praktikos kabinetuose vykstantys dialogai prasižėdėda nuo to, kad praktikuojantis filosofas ir jo svečias bendromis jėgomis bando kuo aiškiau suvokti to vidinio diskomforto pobūdį bei ištakas. Filosofinės praktikos tikslas yra ne tiek pateikti gatavus problemų sprendimo „receptus“, kiek padėti pašnekovui aiškiau suvokti jį kankinančias problemas ir pačiam rasti atsakymus į jam rūpimus klausimus. Svarbu pabrėžti, kad atsakymų relevantiškumą čia lemia ne kokie nors „objektyvūs“ kriterijai, o tai, kokių mastu tie atsakymai transformuoja paties kliento savijautą, savivoką bei pasaulėvoką, kitaip sakant – sukelia „terapinį“ efektą. Ko gero, savotišku filosofinės praktikos *motto* galima būtų laikyti Epikūro ištarą, kuri skamba taip: „Filosofų kalbos, kurios negydo žmogaus kančių, yra tušti plepalai. Kaip mums nereikia tokios medicinos, kuri nepajėgia iš kūno pašalinti ligų, lygiai taip pat nereikalinga ir filosofija, kuri nenuramina kenčiančios sielos“ (Epikūras 1965: 101).

Kaip tik todėl vienas didžiausių keblumų, su kuriais susiduria praktikuojantis filosofas, yra tai, kad norint suteikti filosofiniam pokalbiui tokį „terapinį“ pobūdį, būtina, kad pokalbis vyktų egzistenciniame lygmenyje, t. y. lygmenyje, kurio nepasiekia jokios tipologinės schemos ir kuriame turime reikalą su pašnekovo egzistenciniu unikalumu. Kaip tik šitai turėdamas omenyje Achenbachas pabrėžia:

praktikuojantis filosofas priima savo lankytoją visiškai rimtai: į lankytoją vengiamą žvelgti pro tam tikros iš anksto pasirinktos teorijos prizmę (schematizuojant);

praktikuojančiam filosofui jo svečias apskritai yra ne „tam tikros taisyklės egzemplifikacija“, o žmogus, kuris yra toks, koks yra. Jam netaikomas joks iš viršaus nuleistas „mastelis“ (net jei tai būtų „sveikatos“ mastelis), keliamas vienintelis klausimas: ar jis gyvena sulig savo paties mastu – Nietzsche’s žodžiais tariant: ar jis tampa tuo, kas jis yra (Achenbach 2010: 17).

Toks egzistencinis filosofinės praktikos implikuojamos komunikacijos pobūdis kelia praktikuojančio filosofo kompetencijai specifinius reikalavimus, kuriuos Achenbachas nusako šitaip: „kalbant paradoksalais, filosofas yra nespecializuotas specialistas, kurio specializacija yra tiek tai, kas visuotina ir apžvelgiama <...>, tiek tai, kas prieštaringa ir nenormalu (*Abweichende*), ar net tai, kas individualu ir nepakartojama“ (Achenbach 2010: 17).

Atsižvelgiant į tai, kad Achenbacho iniciuota „filosofinė praktika“ filosofavimo svorio centrą perkelia į gyvo pokalbio plotmę, galima būtų manyti, kad turime reikalą su savotiška pre-literalinės kultūros restitucija. Tačiau, ko gero, toks požiūris būtų teisingas tik iš dalies. Tikriausiai teisingiau būtų sakyti, kad „filosofinė praktika“ yra tam tikra forma to, ką jau minėtas Walteris J. Ongas pavadino „antriniu oralumu“ („*secondary orality*“) – „iš esmės sąmoningesnis ir aiškiau save suvokiantis oralumas, susiformavęs rašto ir tipografijos vartojimo pagrindu“ (Ong 2012: 133–134). Mūsų kultūra yra suformuota rašto, o naujosios medijos tam tikra prasme modifikuoja rašytinę komunikaciją. Tačiau juo labiau šiuolaikiniam žmogui reikia situacijų, kuriose būtų įmanoma išgyventi

oralinei kultūrai būdingą nemedijuotą netarpiškumą. Filosofinė praktika sukuria sąlygas, kuriomis „užuot „gaminę“

tekstus iš tekstų“ filosofai leistų „teorijai, refleksijai ir diskursui gimti iš realaus sąlyčio su tikrove“ (Donskis 1993: 121).

VIETOJE IŠVADŲ

Maždaug tuo pačiu metu, kai Gerdas B. Achenbachas pirmą kartą atvėrė lankytojams savo filosofinės praktikos kabineto duris, pasirodė klasikinio filologo, filosofijos istoriko ir filosofo Pierre'o Hadot publikacijos, kuriose buvo siūlomas naujas požiūris į Antikos filosofiją. Savo veikaluose Hadot, remdamasis išsamiu ir giliu antikinės filosofijos istorijos išmąnymu, įtikinamai parodė, kad senovės filosofai traktavo filosofiją ne kaip grynai teorinę discipliną ir jokių būdu ne kaip savotišką Naujųjų laikų mokslo parengiamąją fazę, bet kaip praktinį gyvenimo

išminties siekimą. Anot Hadot, „filosofinis diskursas prasideda nuo gyvenimo būdo, nuo egzistencinio pasirinkimo, o ne atvirkščiai“ (Hadot 2005: 11). Antikos filosofija buvo tam tikra gyvenimo forma, kuri būdavo formuojama atliekant tam tikras dvasines pratybas, kurių pagrindinis tikslas buvo ne žinių įgijimas, o „gyvenimo menas“. Greičiau tai buvo „dvasinės pratybos“, t. y. praktikos, kurios „buvo skirtos keisti ir transformuoti jas atliekantį asmenį“ (Hadot 2005: 14), t. y. kėlė sau iš esmės tą patį uždavinį kaip ir filosofinė praktika.

Literatūra

- Achenbach Gerd B. 2010. *Zur Einführung der Philosophischen Praxis*. Köln: Dinter.
- Aristotelis. 1990. Nikomacho etika. Vertė J. Dumčius. Aristotelis. *Rinktiniai raštai*: 61–273. Vilnius: Mintis.
- Donskis Leonidas. 1993. Kultūrinė situacija: Vakarai ir Lietuva II, *Metmenys* 65: 114–121.
- Epikur. 1965. *Schriften*. München: Wilhelm Goldmann Vlg.
- Hadot Pierre. 2005. *Antikos filosofija – kas tai?* Vertė Aušra Grigaravičiūtė. Vilnius: Aidai.
- Havelock Eric A. 1982. *The Literate Revolution in Greece and its Cultural Consequences*. Princeton Univ. Press.

- Heidegger Martin. 2002. *Gesamtausgabe. Bd.8. Was heisst Denken*. Frankfurt a.M.: Vittorio Klostermann.
- Jaspers Karl. 1998. *Filosofijos įvadas*. Vertė A. Šliogeris. Vilnius: Mintis.
- Kierkegaard Søren. 1962. *Samlede Vaerker, Bd. 10. Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift til de Filosofiske Smuler, II Hbd*. København: Gyldendal.
- Ong Walter J. 2012. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. London, New York: Routledge.
- Platonas. 1995. *Faidras*. Vertė N. Kardelis. Vilnius: Aidai.
- Лурья Александр. 1974. *Об историческом развитии познавательных процессов. Экспериментально-психологическое исследование*. Москва: Наука.

Nuorodos

¹ Projektas bendrai finansuotas iš Europos socialinio fondo lėšų (projekto Nr. 09.3.3-LMT-

K-712-01-0085) pagal dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba (LMTLT).